

2006. – 348 с. 5. Шеремет А. Д. Финансовый анализ в коммерческом банке / А. Д. Шеремет, Т. Н. Щербаков. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 246 с. 6. Шегда А. В. Менеджмент: Навч. посіб. – К.: Тов. «Знання»; КОО, 2002. – 584 с. 7. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2003. – 368 с. 8. Лямець В. І. Системний аналіз. Вступний курс / В. І. Лямець, А. Д. Темяшев. – 2-е вид., перероб. та допов. – Харків: ХНУРЕ, 2004. – 448 с. 9. Гесць В. М. Інституційні перетворення і суспільний розвиток // Економіка і прогнозування. – 2005. – №2. – С. 9 – 36. 10. Пономаренко В. С. Стратегічне управління організаційними перетвореннями на промислових підприємствах. Наукове видання / За заг. ред. докт. екон. наук, професора В. С. Пономаренка, докт. екон. наук, доцента О. М. Ястремської. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. – 452 с. 11. Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями. Наукове видання. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2004. – 408 с.

Стаття надійшла до редакції
16.05.2008 р.

УДК 336.717.3

Вовк В. Я.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Methodical aspects of the shaping deposit politic of bank are considered in the article. The criteria of segment deposit politic were offered for estimation of the clients' demand. Coming from the fact that the most specific gravity in structure of the obligations of bank occupy the facility of the physical persons, the directions of increasing the population confidence to bank system are determined.

В умовах загострення ринкової конкуренції банки значну увагу приділяють методам залучення коштів клієнтів на вкладні рахунки як основному джерелу формування банківських ресурсів. Це пояснюється тим, що банки як посередники на ринку фінансових послуг працюють в основному із залученими ресурсами, які в подальшому розміщують у дохідні активи з метою отримання прибутку. Виходячи з того, що Національний банк України з метою обмеження ризику ліквідності заборонив банкам надавати довгострокові кредити за умови відсутності довгострокових депозитів, актуальним питанням є визначення методичних основ формування ефективної депозитної політики, яка б дозволяла залучати достатню кількість довгострокових депозитних ресурсів за прийнятною для банку вартістю.

Питанням, пов'язаним з дослідженням сутності вкладів, методів активізації депозитної діяльності банків та трансформації акумульованих коштів у банківські ресурси присвячені дослідження таких вчених, як О. В. Васюренко, А. П. Вожжов, О. В. Дзюблюк, Б. Л. Луців, І. В. Сало, М. І. Савлук, Г. Габарда, Є. Ф. Жуков, О. І. Лаврушин, М. Портер та ін.

Метою роботи є визначення основних положень депозитної політики банку як інструмента управління залученими коштами банку.

Відповідно до діючого банківського законодавства вклад (депозит) — це грошові кошти в готівковій або безготівковій

формі у валюті України чи в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника на договірних засадах на певний строк зберігання під процент або дохід в іншій формі, що підлягають виплаті вкладнику відповідно до умов договору [1]. Результати аналізу структури зобов'язань вітчизняних банків показали, що найбільшу питому вагу у структурі зобов'язань займають кошти, залучені у фізичних та юридичних осіб, на вкладні (депозитні) рахунки (табл. 1).

Таблиця 1

Структура зобов'язань вітчизняних банків за 2004 – 2006 рр.*

Показ- ник	На 01.01.2005р., тис. грн.	Пит. вага, %	На 01.01.2006р., тис. грн.	Пит. вага, %	На 01.01.2007р., тис. грн.	Пит. вага, %
Кошти банків	20 350 517	17,6	31 998 665	17,0	76 644 665	25,8
Кошти юридичних осіб	45 323 168	39,1	73 510 800	39,0	95 793 690	32,2
Кошти фізичних осіб	45 611 453	39,3	73 583 250	39,1	107 135 297	36,0
Ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком	477 681	0,4	833 841	0,4	991 466	0,3
Боргові цінні папери, емітовані банком	149 652	0,1	2 020 829	1,1	5 173 118	1,7
Нараховані витрати, що мають бути оплачені	999 253	0,9	1 857 541	1,0	3 056 675	1,0
Інші зобов'язання	3 014 725	2,6	4 622 203	2,5	8 818 268	3,0
Усього зобов'язань	115 926 449	100,0	188 427 129	100,0	297 613 179	100,0

Примітка:

*побудовано за даними Вісника НБУ [2]

Станом на 01.01.2007 р. порівняно з 01.01.2006 р. зобов'язання банків України збільшилися на 57,9% (за відповідний період минулого року — на 62,5%) і на 01.01.2007 р. становили 297 613 млн. грн., у тому числі кошти суб'єктів господарювання — 95 793 млн. грн. (73 510 млн. грн. станом на 01.01.2006 р.), а кошти фізичних осіб — 107 135 млн. грн. (73 583 млн. грн. станом на 01.01.2006 р.).

Збільшення зобов'язань банків протягом звітного року відбулось за рахунок збільшення вкладів фізичних осіб на 33 552 млн. грн., або на 45,6%, коштів суб'єктів господарювання — на 22 283 млн. грн., або на 30,3 %, коштів інших банків — на 44 646 млн. грн., або у 2,4 раза, ощадних (депозитних) сертифікатів, емітованих банком, — на 157,6 млн. грн., або на 18,9%.

Динаміка залучення депозитів банками України наведено в табл. 2.

Таблиця 2

**Динаміка залучення депозитів банками
України (млн. грн.)***

Період (на кінець пері- оду)	У тому числі					
	у національній валюті			в іноземній валюті		
	усьо- го	до запи- тання	стро- кові	з них довго- стро- кові	усьо- го	до запи- тання
1998	5 046	3 203	1 843	280	3 232	1 782
1999	6 830	4 557	2 273	339	5 326	3 033
2000	11 551	8 013	3 537	585	7 188	3 364
2001	17 393	10 394	6 999	2 090	8 281	3 053
2002	25 636	13 880	11 756	5 396	12 079	4 033
2003	41 794	20 109	21 685	11 776	19 571	5 359
2004	52 759	25 765	26 994	17 123	30 200	7 672
2005	87 198	40 103	47 096	28 931	45 546	10 247
2006	114 033	48 957	65 136	42 970	70 142	13 334

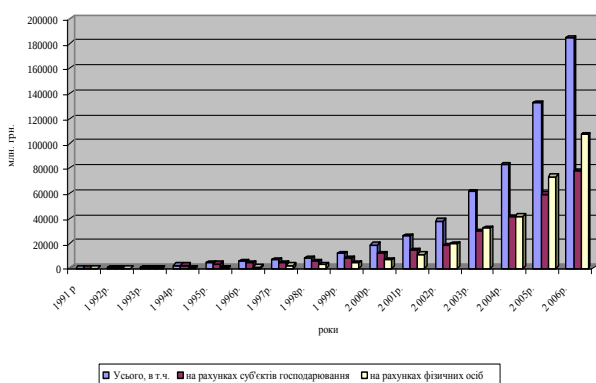
Примітка:

*побудовано за даними Бюлетеня НБУ [2]

Банки мають досить прогресивну структуру вкладів населення з точки зору строковості. Станом на 01.01.2007 р. строкові вклади складали 121 299 млн. грн., або 66,1 % від загальної суми вкладень (на відповідну дату 2006 р. — 66,2 %), а вклади до запитання — 62 129 млн. грн., або 33,9% (33,8%). При цьому спостерігається тенденція до збільшення довгострокових вкладів: протягом 2006 р. порівняно з 2005 р. у національній валюті на — 38,3%, у іноземній — на 69%. Але в загальній сумі залучених депозитів довгострокові вклади станом на 01.01.2005 р. становили 38%, станом на 01.01.2006 р. — 39%, станом на 01.01.2007 р. — 44%.

Населення віддає перевагукладам у національній валюті, які складають 53,9 % (або 58 880 млн. грн.) від загальної суми вкладів фізичних осіб. Вклади фізичних осіб в іноземній валюті — 50 367 млн. грн., або 46,1%.

Динаміка зобов'язань банків за коштами, залученими на рахунки клієнтів, подана на рис. 1.

**Рис. 1. Динаміка зобов'язань банків за коштами, залуче-
ними на рахунки клієнтів,
протягом 1991 – 2006 рр. на кінець періоду
(побудовано за даними Бюлетеня НБУ [2])**

Наведені на рис. 1 дані свідчать, що протягом 2006 року порівняно з 2005 р. зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки клієнтів, збільшилися на 51 491 млн. грн., або на 38,78%. Порівняно з 2004 р. — на 101 275 млн. грн., або у 2,2 раза, порівняно з 2003 р. — на 122 617 млн. грн., або у 2,98 раза. Найбільшу питому вагу у структурі залишків на клієнтських рахунках займають кошти, залучені від фізичних осіб (табл. 3).

При цьому якщо у 2000 р. кошти суб'єктів господарювання перевищували кошти фізичних осіб більш як у 2 рази, то станом на 01.01.2007 р. ситуація протилежно змінилася: кошти фізичних осіб майже в 1,4 раза перевищили кошти суб'єктів господарювання.

Таблиця 3

**Структура зобов'язань банків
за коштами, залученими на рахунки клієнтів,
за суб'єктами***

Показники	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Залишки коштів на рахунках суб'єктів господарювання, млн. грн.	7 837	11 958	14 336	18 413	29 221	41 348	59 542	77 519
Пит. вага, %	64,5	63,8	55,8	48,8	47,4	49,8	44,9	42,1
Залишки коштів на рахунках фізичних осіб, млн. грн.	4 319	6 780	11 338	19 302	32 396	41 611	73 202	106 715
Пит. вага, %	35,5	36,2	44,2	51,2	52,6	50,2	55,1	57,9
Усього, зобов'язання банків за коштами клієнтів	12 156	18 738	25 674	37 715	61 617	82 959	132 745	184 234

Примітка:

*побудовано за даними Вісника НБУ [2]

Протягом 2006 р. залишки на рахунках суб'єктів господарювання порівняно з 2005 р. збільшилися на 17 977 млн. грн., або на 30,2%, порівняно з 2004 р. — на 36 171 млн. грн., або 87,47%, порівняно з 2003 р. — на 48 298 млн. грн., або у 2,7 раза. Залишки на рахунках фізичних осіб збільшилися порівняно з 2005 р. на 33 513 млн. грн., або на 45,78%, порівняно з 2004 р. — на 65 104 млн. грн., або у 2,56 раза, порівняно з 2003 р. — на 74 319 млн. грн., або у 3,3 раза.

З метою управління залученими ресурсами банки розробляють депозитну політику, яка є складовим елементом фінансової стратегії банку і визначає стратегічні пріоритети його роботи на відповідному сегменті ринку пасивних операцій. Предметною областю, в якій реалізуються ці пріоритети, виступає вся сукупність депозитних послуг банку.

З метою визначення попиту на депозитні послуги банки здійснюють сегментацію депозитного ринку (рис. 2).

Стратегічна привабливість ринку депозитних послуг для банків визначається двома факторами. По-перше, високою потенційною ємністю депозитного ринку. Банківські депозити виступають традиційною послугою для юридичних і особливо для фізичних осіб, яка дозволяє надійно розмістити кошти та отримати додатковий дохід у вигляді відсотків. По-друге, активізація діяльності на депозитному ринку забезпечує для банку можливість розширення клієнтської бази та збільшення загальної ресурсної бази для наступного фінансування активних операцій.

Основною метою депозитної політики є забезпечення можливості залучення оптимального (щодо строків і валюти) обсягу фінансових ресурсів на умовах, що гарантують їх наступне рентабельне розміщення [3].

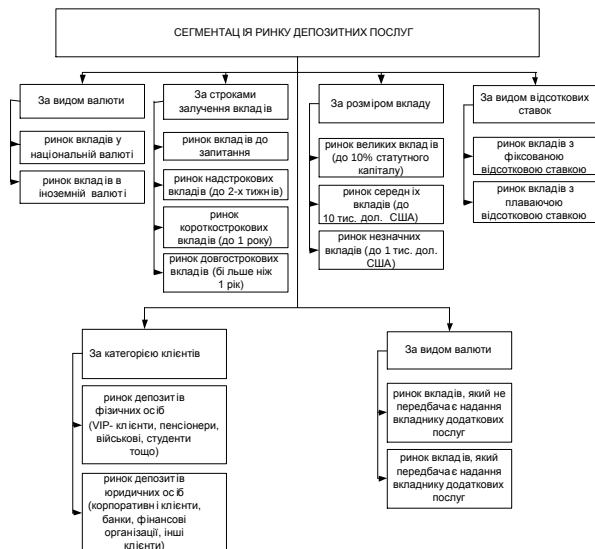

Рис. 2. Критерії сегментації депозитного ринку

Загальні методичні вимоги до депозитної політики формуються з урахуванням загальної фінансової стратегії банку.

По-перше, вона повинна відображати необхідність використання максимально широкої номенклатури прикладних інструментів розширення клієнтської бази. Формування оптимальної депозитної бази банку досягається на підставі врахування двох основних параметрів управління — вартості залучених коштів та їх обсягу. Виходячи з цього, в процесі управління залученими ресурсами банк може використовувати цінові та нецінові методи залучення ресурсів [4].

Сутність цінових методів полягає у використанні відсоткової ставки закладами як головного важеля в конкурентній боротьбі за вільні грошові кошти фізичних і юридичних осіб. Підвищення відсоткової ставки дозволяє залучити додаткові ресурси і, навпаки, у випадку перенасичення ресурсами на фоні обмеження прибутковими напрямками їх розміщення банку доцільно зберегти відсоткові ставки закладами на існуючому рівні або навіть їх знизити.

Нецінові методи управління залученими ресурсами полягають у використанні різноманітних прийомів залучення клієнтів, які прямо не пов'язані зі зміною рівня відсоткових ставок закладами. До таких прийомів належать реклама; поліпшення якості обслуговування клієнтів; розширення спектра депозитних послуг; комплексне обслуговування; додаткові види послуг закладами; розширення філійної мережі тощо.

На цей час в умовах загострення конкурентної боротьби в банківській сфері значна увага приділяється саме неціновим методам управління, оскільки підвищення відсоткових ставок закладами впливає на рівень прибутковості банківської діяльності в цілому. Нецінові методи управління базуються на маркетингових дослідженнях того сектору ринку, який обслуговується банком, вивченні потреб клієнтів та розширенні спектра послуг, які банк пропонує своїм клієнтам. У цілому застосування нецінових методів потребує певних витрат. Виходячи з цього, обираючи метод управління залученими ресурсами, необхідно порівняти витрати, пов'язані з підвищенням відсоткової ставки закладами, та витрати, пов'язані з упровадженням нецінових методів. Тому на практиці ці методи, як правило, застосовуються в комплексі.

По-друге, депозитна політика повинна відображати спеціалізацію конкретного банку, тобто при формуванні асортименту депозитних послуг необхідно враховувати як загальні осядні можливості, так і специфічні потреби певних категорій клієнтів, на обслуговування якої пріоритетно націлена діяльність банку на даному сегменті ринку.

По-третє, депозитна політика повинна відображати принцип пріоритету корпоративних інтересів банку над інтересами окремих напрямків його діяльності або структурних підрозділів. Ця вимога проявляється одночасно за двома напрямками фінансового менеджменту — управління ліквідністю та управління прибутковістю банку. Критерієм ефективності депозитної політики (так само як і діяльності відповідних бізнес-підрозділів) виступає не максимізація ресурсів, що залучаються банком на цьому сегменті ринку, а можливість безпечного й вигідного подальшого їх розміщення. Таким чином, критеріями якості оптимальної структури депозитів виступають пропорції в строках і відсотках їхнього залучення.

По-четверте, депозитна політика має забезпечувати можливість ефективного контролю над співробітниками банку з метою профілактики загроз майновим і немайновим інтересам клієнтів, що довірили банку свої кошти. Виходячи з цього, важливим аспектом захисту інтересів вкладників виступає інформація про стан і сам факт наявності вкладного рахунку. Відповідно до діючого законодавства така інформація належить до категорії банківської таємниці і підлягає захисту від розголошення.

По-п'яте, політика має бути спрямована на використання сучасних технологій у процесі розробки депозитних послуг, які відповідали б існуючим потребам клієнтів та сприяли збільшенню обсягу залучених ресурсів. Виходячи з того, що основними постачальниками ресурсів для банківської системи є фізичні особи, банки значну увагу приділяють маркетинговим дослідженням депозитного ринку та розробці послуг депозитного характеру, які були б здатні задовольнити попит населення. Так банки пропонують своїм клієнтам вкладні рахунки, які розрізняються за строком, періодичністю нарахування та виплатою відсотків, розміром відсоткової ставки, а також можливістю використання коштів, що зберігаються на вкладних рахунках, для здійснення розрахункових операцій.

В умовах жорсткої конкуренції дедалі більше вітчизняних банків пропонують своїм клієнтам так звані "гібридні" рахунки, кошти яких використовують і для фінансових інвестицій, і для здійснення поточних розрахунків [5]. До рахунків такого типу відносяться pow-рахунки — рахунки, які поєднують у собі принципи зберігання й використання коштів на вкладному рахунку. Для клієнтів pow-рахунки вигідні тим, що вони дозволяють проводити розрахункові операції.

Ще одним перспективним засобом залучення заощаджень населення у банківські вклади є сирепов-рахунки, на які дохід нараховується за плаваючою ставкою. Клієнт має право у будь-який час повністю або частково вилучити нараховані за процентами кошти, а також додати на рахунок будь-яку суму. Так, наприклад, УкрСиббанк пропонує своїм клієнтам послугу відкриття рахунка "Активні гроші", Приватбанк — "Копилка" та ін.

Пріоритетним напрямом діяльності на депозитному ринку для вітчизняних банків є збільшення строковості залучених коштів. Банки, акумулюючи "короткі" та "маленькі" вклади, трансформують їх у "довгі" та "великі" ресурси і передають суб'єктам економіки за допомогою кредитів для фінансування інвестиційної діяльності [6]. Як стимулюючий фактор збільшення строку залучених ресурсів є підвищення довіри населення до банківської системи. З метою підвищення надійності банківської системи та захисту майнових інтересів вкладників було створено систему гарантування депозитів в особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [7]. Основною метою Фонду є надання певних гарантій вкладникам банків, зокрема фізичним особам, щодо повернення вкладів у разі настання їх недоступності [8]. Протягом останніх років розмір відшкодування вкладів змінився від 500 гривень у 1998 р. до 50 000 гривень на сьогодні (у 1998 р. — 500 грн., 2001 р. — 1 200 грн., 2002 р. — 1 500 грн., 2003 р. — 2 000 грн., 2004 р. — 3 000 грн., 2005 р. — 5 000 грн., 2006 р. — 8 000 грн., 2007 р. — 25 000 грн., 2008 р. — 50 000 грн.).

Також підвищенню довіри до банківської системи сприятиме стабілізація політичної та економічної ситуації в країні, стримування темпів інфляції, підвищення фінансової стійкості вітчизняних банків тощо.

Таким чином, в умовах загострення конкурентної боротьби банки мають значну увагу приділяти розробці депозитної політики, яка б відображала стратегічні пріоритети в процесі формування ресурсної бази. Ефективна депозитна політика має відображати спеціалізацію конкретного банку та передбачати використання широкої номенклатури депозитних послуг, а також застосування сучасних технологій їх розробки, що сприятиме максимальному задоволенню потреб клієнтів і, як наслідок, збільшенню обсягу коштів, залучених на вкладні рахунки. Пріоритетним напрямом діяльності банків на депозитному ринку залишається збільшення строку залучення ресурсів. Виходячи з того, що найбільшу питому вагу у структурі банківських зобов'язань займають кошти фізичних осіб, суттєвим фактором збільшення їх довіри до банківської системи є забезпечення фінансової стійкості та надійності банків, стабілізація політичної й економічної ситуації в країні, підвищення доходів населення тощо. Але ці питання мають вирішуватися на державному рівні.

Література: 1. Постанова НБУ "Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами" №516 від 3.12.2003 р. // <http://www.rada.gov.ua> 2. www.bank.gov.ua 3. Алавердов А. Р. Стратегический менеджмент в коммерческом банке: Учебник. – М.: Маркет ДС, 2007. – 576 с. 4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку: Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с. 5. Бицька Н. Кошти населення у формуванні ресурсної бази банків // Вісник НБУ. – 2004. — №12. – С. 26 – 28. 6. Вожжов А. П. Природа і механізм трансформації банківських ресурсів // Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора екон. наук. — Суми: УАБС НБУ, 2007. – 38 с. 7. Тігіпко С. Система гарантування вкладів в Україні: сучасний стан та перспективні напрями розвитку // Вісник НБУ. – 2004. — №8. – С. 4 – 5. 8. Закон України "Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб" від 20 вересня 2001 р. №2740-3 // <http://www.rada.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції
05.05.2008 р.

УДК 336.71:330.14

Черкашина К. Ф.

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

Basic methods of division of banks into groups depending on the size of bank capital are considered in the article. On the basis of analysis of existent methods the own algorithm of determination of bank's capitalization level is offered

Ефективна діяльність будь-якої фінансово-кредитної установи залежить від багатьох складових, основними з яких є достатня кількість ресурсів, менеджмент організації, можливість нейтралізації негативних впливів внутрішнього та зовнішнього середовища. Конкурентоспроможність кожного окремого банку визначається наявністю у нього такого розміру капіталу,

що дозволить йому здійснювати активні операції, які є основним джерелом прибутку, а також нейтралізувати банківські ризики. Аналіз динаміки зростання розміру банківського капіталу в Україні свідчить про позитивні тенденції, але загальний розмір капіталу усієї банківської системи залишається меншим за розмір капіталу одного великого європейського банку [1–4].

Низька капіталізація банків може призвести до зростання кредитних ставок навіть за удаваної достатньої кількості дешевих грошей на міжбанку. Банки, не маючи можливості залучити великий капітал, а тому обмежені у своїх активних операціях, змушені будуть збільшити прибутковість своїх операцій. Найбільш простий шлях — збільшення відсоткової маржі, що супроводжується зниженням ставок з залучення ресурсів і одночасним зростанням їхньої вартості для позичальників.

Виходячи з цього, Національний банк України вживає заходів щодо підвищення капіталізації вітчизняної банківської системи шляхом затвердження на законодавчому рівні мінімальних вимог до розміру статутного й регулятивного капіталів, а також адекватності як регулятивного, так і основного капіталу. Залежно від цих вимог банки поділяються на групи, до яких застосовуються різноманітні превентивні заходи з боку регулятора з метою запобігання зниження їх конкурентоспроможності [5; 6].

Слід зазначити, що значну увагу проблемі низької капіталізації приділяють вітчизняні науковці та практики. Зокрема, голова НБУ В. С. Стельмах говорить про необхідність збільшення серцевинного капіталу банками України, С. М. Козьменко обґрунтовує доцільність злиттів і поглинань для збільшення концентрації капіталу, І. Лютий та О. Юрчук визначають капіталізацію банківської системи як основний чинник зростання її конкурентоспроможності. Але при цьому слід зазначити, що поділ банків на певні класи залежно лише від нормативних показників не дозволяє дослідити всі аспекти діяльності банку, які впливають на рівень його капіталізації [1 – 3].

Метою даної статті є вивчення існуючих методик поділу банків України на групи залежно від нормативних показників, а також створення власної концепції визначення рівня капіталізації банківської установи.

Як уже зазначалося вище, Національний банк України вживає заходів щодо підвищення рівня капіталізації банківської системи [6]. Набули чинності положення інструкції НБУ (№368 від 28.08.2001 р.), відповідно до яких регулятивний капітал банків повинен складати: для місцевих (кооперативних) — не менше 1,5 млн. євро, для регіональних банків (що працюють на території однієї області) — не менше 5 млн. євро, для міжрегіональних — не менше 8 млн. євро. Як уже було зазначено, основною найбільш стабільною та стійкою складовою регулятивного капіталу банку є складова капіталу першого рівня, а саме статутний капітал. Тому, говорячи про достатність капіталу, слід приділити увагу саме розміру зазначеного вище показника в Україні. Згідно з офіційними даними, на 01.11.2007 року в Україні діяло 173 банки, розмір статутного капіталу яких становить разом 41 334 млн. грн., при цьому банки залежно від даного показника поділені на чотири групи (табл. 1).

Таблиця 1

Групування банків залежно від розміру статутного капіталу станом на 01.11.2007 року

Група банків	Розмір статутного капіталу, млн. грн.	Кількість банків, шт.	Наявність серцевинного капіталу у даній групі, млн. грн.
1	Понад 100	71	3 940
2	від 50 до 100	52	3 518
3	від 25 до 50	47	1 812
4	від 15 до 25	3	64
Усього	—	173	4 134